

РАДОСТИНА МИНИНА* СУБЕКТИВНО ОПРАВДАВАНЕ В ЕТИКАТА И ЕПИСТЕМОЛОГИЯТА

Abstract: This article deals with the externalist approach to subjective justification, which grounds the latter upon cognitive integration of our faculties or virtues. The crucial assumption in this theory is that cognitive integration must be motivated by our aiming at the truth. By analogy, the approach is applicable to subjective justification in the moral domain. One would be subjectively justified in making a moral decision, if that decision resulted from an integrated moral character, and if the integration was motivated by our aiming at the good. I claim that this approach has the same kind of drawback in both domains. My claim is that adding the motivation component of achieving the truth or the good is possible only by introducing the requirement of reflection, and therefore externalism with regard to subjective justification is not sustainable. My argument is based on Kahneman (2011) who shows that our belief formation and decision-making is affected by cognitive biases, such as those related to ease, speed and conformist thinking. These biases are subjectively indistinguishable from reliable processes that aim at the truth. Thus, motivation to achieve the truth cannot be controlled without reflection upon the relevant processes.

Keywords: reliabilism; cognitive integration; moral integration; subjective justification; cognitive biases.

1. Проблемът за непрозрачността в епистемологията

Разграничението между субективно и обективно оправдаване в епистемологията се свързва с дефиницията за знание на процесния рилайбилизъм. Тя се състои от следното твърдение:

ПР: Вярването на субекта е оправдано, ако е произведено от надежден познавателен процес (Goldman 1994:17).

Процесният рилайбилизъм се интересува *de facto* от надеждността на познавателните механизми, без да взима предвид вътрешната перспектива на агента. Това води до специфичен проблем, наречен „проблем за непрозрачността“ (*the opacity problem*). Следните два примера го илюстрират:

Трутемп: Без да подозира, г-н Трутемп е подложен на мозъчна операция при хирург експериментатор. Той вражда в главата на г-н Трутемп малък уред, представляващ много точен термометър, който е включен към устройство, което генерира мисли. След операцията Трутемп става напълно надежден в отчитането на температурата. Измерването на температурата от страна на Трутемп е надежден процес на формиране на вярвания. Но температурните мисли, които Трутемп произвежда, благодарение на вградения термометър, са чужди и нетипични за него като познавателен субект (Lehrer 1990: 187).

* Докторантка в ИИОЗ, БАН. Email: radost.minina@gmail.com

Норман: Ненадейно Норман става напълно надежден ясновидец по отношение на местонахождението на президента на САЩ във всеки един момент. Той има доказателства, както за наличието на такива способности по принцип, така и против съществуването им. Също така има опровергаващи и подкрепящи данни за това дали той самият притежава тази дарба. Един ден Норман придобива натрапчивото вярване, че президентът е в Ню Йорк, въпреки че няма никакво доказателство за това вярване. Оказва се, че вярването му е истинно и е резултат от спонтанно придобитите ясновидски способности, които са напълно надеждни (Vojour 1985: 41).

Тези два мисловни експеримента са повод за обвиненията в непълноценност на екстерналистките теории за познанието. Вярванията на Норман и Трутемп са произведени от напълно надеждни процеси, но и при двамата липсва оправдаване, за да вярват. Възраженията от непрозрачност показват, че вътрешната перспектива на агента има важен познавателен принос. Явява се необходимостта процесът, формиращ вярването, не само да е обективно надежден, но и да е субективно уместен. Какъв е проблемът на Трутемп и Норман и в какво се изразява субективната неуместност на техните вярвания? Познавателните процеси в тези два случая са странни и необичайни за субекта от гледна точка на собствената му перспектива. Тогава той не би могъл да ги приеме на доверие, ако се стреми към истината и е познавателно отговорен. Субективната уместност се оказва необходимо условие да бъде възприето едно истинно вярване за знание и да бъде оправдано в пълния смисъл на думата.

2. Теорията за когнитивна интеграция на Джон Греко

Като отговор на проблема за непрозрачността на процесния рилайабилитъм е предложена идеята за когнитивна интеграция. Тя е въведена в епистемологията от Джон Греко (Greco 1999). Той твърди, че за една ефективна концепция за знанието не се налага да бъде въвеждана идеята за второ ниво, т.е. знание чрез рефлексия. Макар и да отрича необходимостта от вътрешен достъп до основанията за вярванията, той не елиминира идеята за субективна перспектива на познавателния агент. Той трябва по някакъв начин да бъде чувствителен по отношение на надеждността на познавателните процеси, които употребява, но без да е необходимо да разсъждава върху това. Обективният компонент на познавателната легитимация може да се разбира като *de facto* надеждност на познавателния процес. Той се изразява в условията за познание на простия процесен рилайабилитъм (Greco 1999; 2010). Колкото до вътрешната перспектива на агента, според Греко познавателният процес е субективно оправдан, ако е интегриран с останалите когнитивни процеси на агента, когато е мотивиран да вярва истината. Като затова не е необходимо той да бъде наясно със статута на механизма (дали е интегриран или не е). Познаващият е оправдан в притежанието на крайното си вярване, ако процесът, отговорен за формирането му, не му изглежда странен и необичаен от гледна точка на вътрешната му перспектива (Greco 1999: 284–285).

Като последовател на аретическата епистемология, Греко подлага на оценка не отделните вярвания или процесите, от които те произхождат, а агента в неговата цялост. За Греко познанието е успех, произтичащ от способността на познаващия. Отделните познавателни умения формират познавателния характер на агента, изграден от стабилни диспозиции, които са се доказали като успешни с опита и имат статута на навици (Greco 2010: 150). Субективното оправдаване в тази парадигма се възприема като условие вярванията на субекта да са основани върху нагласи, формирани, когато агентът е мотивиран да вярва в истината (Greco 2010: 150). „Тук под мотивиран да вярва в истината се има предвид статус по подразбиране, в който вярващия е типично устремен. Вярванията целят истината по своята природа. Другите са по-скоро изключение отколкото правило“ (Greco, Brayer 2008: 172).

3. Когнитивен характер и собственост на вярванията

Процесите, които не са интегрирани в познавателната система на агента, изглеждат като чужди за него. Сякаш са натрапени, външни. Това се отнася и до вярванията, които такива процеси произвеждат. Греко предполага, че диспозициите, които човек манифестира, са стабилни черти от характера и затова са важна негова собственост (Брейър, Греко 2008). Концепцията за собственост на вярванията е централна за теорията за когнитивна интеграция на Греко. Тя е ключова по отношение на субективното оправдаване, тъй като именно консолидацията на субекта, интеграцията между вътрешните му процеси му позволява да изгради доверие в отделните си способности и да направи преценката относно познавателната им легитимност. Идеята за собственост е изискването вярването да произлиза от агента, а не от чужд на агента механизъм. Греко и Брейър (2008) изграждат своята концепция за собственост по модели от моралната философия и философия на желанията.

В какво се състои аналогията между тези дисциплини и теорията на Греко. Той дава за пример факта, че понякога се появяват странни, внезапни желания, които са в конфликт с цялостната личност и с желанията, които тя би искала да има. Подобно е да кажем внезапното желание да скочиш от скала или желания, породени от психоактивни вещества като никотина например. Разликата между външните, чужди за личността желания и тези, които се преживяват като собствени на агента, е свързана с перспективата, самоопределянето и собствеността на действията. Някои пушачи не разпознават непреодолимото желание да запалят цигара като свое собствено. Неволният пушач идентифицира желанието си за пушене като чуждо и се разграничава от него (Brayer, Greco 2008: 177).

Греко и Брейър (2008), като последователи на епистемологическия екстернализъм, приемат собствеността на вярванията като диспозиции на субекта, които имат отношение на взаимодействие помежду си, т.е. са интегрирани. Когнитивната интеграция не е резултат нито от рефлексивно потвърждение, нито от кохерентност между съдържанието на вярванията, а от съвместно каузално взаимодействие на съответните когнитивни диспози-

ции. Вярването се счита за собственост на агента в смисъл, съответен на оценяванията на агента, като продукт на когнитивния характер на агента, който характер е интегрирана система от когнитивни диспозиции, които сами по себе си целят истината.

4. Проблем за странните и необичайни добродетели

Дали така поставената дефиниция за субективно оправдаване е валидна за моралната философия? Подобно на подхода в аретическата епистемология, обект на морална оценка ще бъдат, вместо отделните деяния, личността на агента и неговия морален характер. Да приемем, че добродетелният характер е „свкупността от моралните навици и диспозиции“ (Nomiak 2008). Тогава те са предпоставки за поведение, което остава стабилно при различни обстоятелства. Например честният човек не може да бъде честен само към приятелите си, а да лъже роднините си. За да му бъде приписана чертата честност, се предполага, че той е честен в различни ситуации и за продължително време. Безспорно е, че част от навигите са несъзнавани, също както и мотивите, които подтикват личността към морално действие. Поведението в подобни ситуации, подобно на вярванията на агента, стават автоматизирани спрямо изградени предварително устойчиви характеристики. Подобно на епистемологическия екстернализъм, когато става дума за действие, продиктувано от черти на характера, агентът не се замисля дали това действие е продиктувано от интегрирана в неговия характер добродетел или не, той подлага на оценка постъпката си в резултат от практикуването на тази добродетел. Античната философия (Аристотел) приема, че човек по природа се стреми към съвършенството и доброто: „Според Аристотел моралните добродетели включват едновременно и мотивационния компонент и компонента на надеждност. Добродетелният човек е мотивиран към доброто, но е също така успешен в постигането му. Добродетелта на човека е състояние на характера, което го прави добър и което го кара да върши работата си добре“ (Aristotle 1980, цит. в Greco 2010: 43). За Аристотел добродетелният характер има статута на навик, придобит вследствие на обучение и практикуване. „Развитието на характер, който буди възхищение по този начин се разбира като това да се научим как да караме кола (Henderson 2010: 22).

Тогава възможен ли е подобен сценарий на описаните по-горе случаи, в които се среща действие, продиктувано от добродетел, която не е интегрирана в моралния характер на личността, и съществува ли такъв проблем за странните и необичайните процеси по отношение на нашите практически действия? Възможен ли е механизъм (добродетел), който е странен и необичаен за личността от гледна точка на собствената му перспектива, макар и обективно успешен и бъдещ възхищение? Да приемем, че такъв сценарий е възможен, тогава се появява подобен проблем за субективното оправдаване, какъвто срещнахме в епистемологията. Да си представим човек, който изведнъж, вследствие на някакви обстоятелства, придобива странната за него черта на характера честност. Тази добродетел, макар и обективно

уместна, кара нашия персонаж да се чувства неавтентичен в действията, продиктувани от нея. За него тази характеристика е чужда и натрапена. Подобно на странните и необичайни вярвания действията и поведението на нашия персонаж, последствие от тази честност, биха изглеждали от неговата перспектива като чужди и неуместни. Тогава той е субективно неоправдан в своята искреност. Можем ли да твърдим, че е честен? Не, защото действията, вследствие от спонтанно придобитата добродетел, нямат статута на навик или диспозиция за тази личност и той не се разпознава като притежател на тази черта от характера си.

Това, което ще се опитам да покажа отгук нататък е, че както в областта на морала, така и в епистемологията, е необходимо да въвлечем рефлексията като метод за идентифициране на личностните черти и процеси за формиране на вярвания. Едва след разсъждение върху моралната и познавателната ситуация агентът би могъл да оцени източниците на своите вярвания и действия и да ги интегрира или дезинтегрира в своя морален или познавателен характер. Какво имам предвид? В описаните по-горе сценарии за Трутемп и Норман надеждните процеси за формиране на истинни вярвания относно температурата или местонахождението на президента могат да се интегрират в познавателните характери на двата персонажа, когато те си дадат сметка за тяхната надеждност и постепенно с употребата им те станат техни познавателни навици. В случая разсъждението върху надеждността им и изследването на тяхната успешност биха спомогнали за интегрирането им. Морално неинтегрираната честност би могла да стане субективно оправдана, след като агентът си даде сметка за последствията от действията си и дали те са продукт на добродетелни или порочни мотиви. Следователно както моралната, така и познавателната интеграция се задвижва и обогатява благодарение на рефлексията. Нейната функция е да коригира автоматичните процеси, когато е необходимо, и да създава нови неинтегрирани досега навици, които да развият личността в морален и познавателен план.

5. Предубеждения и когнитивна интеграция

Да се върнем отново към епистемологията. Ако странните и необичайните процеси са признак за това, че не са интегрирани в познавателния характер на агента, тогава, напротив, интегрираните процеси би трябвало да са субективно оправдани и да водят към истината. Бих искала още веднъж да подчертая връзката между субективното оправдаване и стремежа към истината, който, както казахме по-горе, се оказва централен за концепцията на Греко. Самият процес на интеграция е мотивиран към постигане на истината. Този стремеж се отнася както до отделните познавателни процеси, така и до цялостния характер на агента. Върху следването му се гради познавателната отговорност на познаващият. Според мен обаче така поставената дефиниция е проблематична. Защо смятам така? Субектът няма субективна чувствителност относно стремежа си към истината без рефлексия. Това е показано от изследванията в областта на когнитивната наука и в час-

тност тези на Канеман и Тверски относно ефектите на мисленето, наречени още предубеждения.

Когнитивните предубеждения могат да бъдат характеризирани като тенденции да се взимат решения и подкрепят действия в ситуации на ограничена информация и непълната ѝ обработка, въз основа на собствения интесрес или прекалена увереност и привързаност към минал опит. Те водят до систематични грешки, които могат да се предвидят при определени обстоятелства (Kahneman 2011: 7). Когнитивните предубеждения могат да имат за резултат перцептивна слепота или илюзии (виждане на неща, които в действителност не са там), алогични интерпретации (безсмисленост), неточни преценки, ирационалност и неправилни или лоши решения. Резултатите от решенията, взети под въздействието на мисловните предубеждения, могат да варират между дребни загуби до катастрофални последствия, от нелепи покупки на обувки например до женитба за погрешен човек или начало на война (Bloom 2014). Съществено за предубежденията е, че те се използват от маркетингови и рекламни специалисти¹, както и политици² с цел манипулация на аудиторията и вземане на решение в предвидима посока.

Ще представя четири често срещани ефекти на мисленето и експериментите, които потвърждават тяхното въздействие.

1) Ефектът на ореола е нашата склонност да пренасяме едно качество на индивида върху цялата му личност. Например когато харесваме външния вид на някой, да смятаме, че този човек е и успешен, добър, забавен. И по този начин или да го харесваме напълно, или да го отхвърляме. Например: „Срещате на парти жена на име Джоан и я намирате за красива и приятна в разговор. След това нейното име се споменава като името на човек, който би могъл да бъде помолен да участва в благотворителна акция. Какво знаете за щедростта на Джоан? Верният отговор е, че не знаете буквално нищо, защото има малко основание да повярвате, че хора, които са приятни в социални ситуации, са щедри дарители в благотворителни акции. Но вие харесвате Джоан и ще откриете чувството, че я харесвате, когато мислите за нея. Освен това харесвате щедростта на щедрите хора. Чрез асоциация вие вече сте предразположени да повярвате, че Джоан е щедра. И сега, когато вярвате, че тя е щедра, вероятно харесвате Джоан още повече от преди, защото сте прибавили и щедростта към нейните приятни качества. Реални данни за щедростта в историята на Джоан липсват и липсата се изпълва с предположението, което приляга на вашата емоционална реакция към нея. Постепенно в други ситуации се натрупват още данни и интерпретацията се оформя от емоцията, отнасяща се до първото впечатление“ (Канеман 2012: 109).

2) Ефектът на изтощението при преценката е свързан с това да се вземе по-лесно решение за сметка на по-рисковано при преумора. Ето и самия експеримент: „Без да знаят, участници в изследването са осем съдии в

¹ Например ефектът на когнитивната леснота, описан по-долу.

² Ефектът на ореола е широко използван за създаване на желан имидж.

Израел. Те прекарват цели дни в преглеждане на молби за условно освобождаване. Случаите им се представят на случаен принцип и съдиите изразходват малко време за всеки отделен случай – средно по 6 минути. (Опцията по подразбиране е отказът за условно освобождаване; само 35% от молбите са удовлетворени. Отбелязано е точното време на всяко решение, както и трите почивки за съдиите за храна – сутрешна закуска, обяд и следобедна закуска.) Авторите на изследването правят диаграма на процента одобрени молби спрямо времето, изминало от последната почивка за хранене. Процентът се покачва след всяко хранене, когато са одобрени около 65% от молбите. По време на двата часа до следващото хранене нивото на одобрение непрекъснато пада и стига близо до нулата точно преди храненето“ (Канеман 2012: 57).

3) Ефектът на заместването е склонността да се заместват сложни въпроси с по-прости. Канеман създава известния си експеримент, наречен „Проблемът с Линда“. На изследваните лица е разказана историята за Линда, която като студент е била много увлечена по проблемите на дискриминацията и социалната справедливост. Задават им въпроса: „Кое е по-вероятно: Линда е банков касиер или Линда е банков касиер и активен феминист?“. Преобладаващите отговори били: „феминист касиер“, което е в разрез със законите на вероятността. (Всеки касиер феминист е касиер). По този начин се замества поставеният въпрос с по-лесен: „Линда феминист ли е?“ (Канеман 2012: 203).

4) Ефектът на когнитивната леснота е свързан с тенденцията нещата, които са ни по-познати, да ни изглеждат по-верни и благонадеждни, отколкото информацията, която изисква повече усилие за обработка. Тази особеност на човешкото мислене често се използва от рекламни и маркетингови специалисти, като образът на един продукт се позиционира с много повторения в публичното пространство (Kahneman 2011: 49).

Когнитивните предубеждения са автоматични, те въздействат на нашите решения и формират вяравания без съзнателния ни контрол. Интегрирани са в когнитивната ни система и се ползват с висока степен на доверие. Единственият начин да бъдат избегнати и да не подведат мислещия е, когато бъдат разпознати. Това може да се случи само чрез рефлексия и информираност. Рефлексивното мислене за Канеман се различава съществено от автоматичното, затова той ги отделя в две т.нар. „системи“. Първата, която метафорично нарича „Система 1“, включва интуитивното мислене, което не изисква контрол или осъзнатост. На негова база се вземат бързи решения и се формират всекидневни вяравания. Описанието на Система 1 е много подобно на метода, по който се случва субективното оправдаване, представен от Греко. Другата, Система 2, е бавна и съзнателна, стреми се да следва законите на формалната логика и теория на вероятностите, изисква съзнателно усилие. Тя включва рефлексивното мислене. И двете системи са активни в будно състояние. Система 1 се употребява автоматично, а Система 2 в по-голяма част от времето е в състояние на минимално усилие, в което е анга-

жирана само малка част от капацитета ѝ. Система 1 непрекъснато генерира предположения за Система 2: впечатления, интуиции, намерения, емоции. Ако се приемат от Система 2, импресиите и интуициите се превръщат във вярвания, а импулсите се превръщат в доброволни действия. Когато нещата вървят гладко, Система 2 приема предположенията на Система 1 с малко или изобщо без промяна. Обичайно вярваме на впечатленията си и действваме спрямо желанията си и това обикновено не води до проблеми. Когато Система 1 стигне до някаква трудност, тя призовава Система 2 за по-детайлна и специфична преценка, която да разреши конкретен проблем. Система 2 се мобилизира, когато се появи проблем, за който система 2 не предлага отговор, например задачата 17x24. Появата на необходимостта на включването на съзнателната Система 2 е когато сме изненадани. Тя се активира, когато има събитие, което се противопоставя на модела на света, който за Система 1 е нормален. В такъв свят лампите не подскочат (това е сигнал за нещо нередно, например земетресение), не се появяват странни светлини в небето и т.н. (Канеман 2012: 14).

На базата на изследванията на Канеман и Тверски смятам, че рефлексията е необходимо условие за субективна оправданост и знание. Тя е неизбежна дори и в системата на Греко, ако трябва да бъде гарантиран стремежът към истината. Предубежденията показват, че той не се явява като зададен по природа. Следователно условията за субективно оправдаване, представени от Греко, не са достатъчни, за да покрият неговите собствени критерии за познавателната функция на субективното оправдаване. Моята позиция е, че субективното оправдаване, дефинирано от Греко, има по-различна функция. Тя е, от една страна, консолидираща, а от друга – свързана с еволюцията и съществуването на субекта. Познанието е важно, но е предшествано от оцеляването и удържането на субекта в единна цялост.

6. Предубеждения и морален характер

Дали тези изводи могат да се отнесат и към моралната сфера? От една страна, всяко от предубежденията може да бъде оценено от морална гледна точка, тъй като може да ръководи поведението и вземането на решения. Съществуват ефекти на мисленето, които директно се свързват с моралната оценка и субективното оправдаване. Такива са например расовите и половите предразсъдъци. Съществува дебат относно несъзнаваната дискриминация. Тя се наблюдава при хора, които са толерантни по убеждения, но несъзнавано действията им са дискриминиращи. Съществува дискусия дали когато тя е несъзнавана, може да бъде подведена под отговорност в съда (Shin 2011). Фактът, че несъзнавани механизми, които са интегрирани в когнитивната система на агента, когато бъдат осъзнати, се възприемат като чужди, означава, че моралният характер може да се разгледа на две нива. Първото е като навици на индивида да упражнява добродетели, които са автоматизирани и действат без съзнателния контрол на агента. От друга страна – съществува осъзнат характер, в който действията и механизмите, които ги мотивират, се подлагат на преоценка. Наличието на несъзнавана

дискриминация показва, че ако действаме автоматично, не може да се гарантира стремежът към добродетелно действие. Подобно на когнитивната интеграция, моралният характер е изградена система от механизми, които имат за цел преди всичко оцеляването на индивида. Рефлексията е необходима и по отношение на добродетелното действие. Чрез нея могат да се идентифицират несъзнаваните предубеждения и да се изолира тяхното влияние върху вземането на решения и поведението на личността.

* * *

Теорията за когнитивна интеграция на Греко е достатъчно широка, за да обхване стандартите на всички случаи на човешко знание³. Тя дава минимално изискване за субективно оправдаване, поставяйки условието за интеграция на познавателните процеси като необходимост по отношение на вътрешната перспектива на агента. Този стремеж към всеобхватност обаче се оказва в противоречие с една по-тясна рамка, която самият той поставя – агентът да бъде мотивиран да се стреми към истината. Както показах, това няма как да се случи без включването на рефлексия към условията за субективно оправдаване. Парадоксът е, че теорията за субективно оправдаване на Греко има за основна цел именно това – да елиминира необходимостта от рефлексия. Но се оказва, че така става уязвима от страна на мисленето под влияние на предубеждения. Следователно, дори когнитивната интеграция да е необходима, тя не е достатъчно условие за субективно оправдаване.

Съмнението и информираността относно ефектите на мисленето са начините, по които можем да бъдем сигурни, че мисленето ни не е попаднало под влиянието на предубеждение. Подобно на данните от изследванията на Канеман и Тверски, смятам, че е необходимо наличието на второ ниво на познание, което да прави своеобразен мониторинг по отношение на мотивацията на субекта при вземане на решения и формиране на съждения.

Съществуването на морален характер по подобие на познавателния води до сходни последствия. Не може да се гарантира стремежът към доброто, без да съществува осъзнатост относно механизмите, задвижващи поведението на личността. Това предполага рефлексията и информираност относно наличието на несъзнавани предубеждения, които ръководят действията ни. Само по този начин може да бъде изолирано въздействието им.

ЛИТЕРАТУРА

- Канеман, Д. 2012. *Мисленето*. София: Изток-Запад.
- Aristotle. 1980. *The Nicomachean Ethics*. Ttrans. David Ross. Oxford: Oxford University Press; цит. в Greco, J. 2010. *Achieving Knowledge: A Virtue-Theoretic Account of Epistemic Normativity*. Cambridge University Press.
- Bloom, P. 2014. The War on Reason. // *Atlantic Magazine*, 2014
- BonJour, L. 1985. *The Structure of Empirical Knowledge*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

³ Има се предвид както сетивно, така пропозиционално знание. Също така има претенция да бъде дефиниция, която да обхваща и „знанието как“, което е непропозиционалното знание.

- Brayer, D., Greco, J. 2008. Cognitive Integration and the Ownership of Belief: Response to Bernecker Philosophy. // *Phenomenological Research*, Vol. LXXVI, No. 1, January 2008 International Phenomenological Society, 173–183.
- Greco, J. 1999. Agent Reliabilism. // *Philosophical Perspectives* 13. Epistemology, James Tomberlin (ed.), Atascadero, CA: Ridgeview Press, 273–296.
- Greco, J. 2010. *Achieving Knowledge: A Virtue-Theoretic Account of Epistemic Normativity*. Cambridge University Press.
- Goldman, A. 1994. What Is Justified Belief?. G. S. Pappas (ed.). // *Justification and Knowledge*, Dordrecht: Reidel, 1–25.
- Henderson, G. P. 1970. Habit and Reflection in Morality. // *Dialogue*, Vol. 9 Issue 01 June, 20–34; Published online: 09 June 2010.
- Homiak, M. 2008. ‘Moral Character’, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall Edition), Edward N. Zalta (ed.).
- Kahneman, D. 2011. *Thinking, Fast And Slow*. Macmillan.
- Lehrer, K. 1990. *Theory of Knowledge*, Westview.

ТРАНСЛИТЕРИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Kaneman, D. 2012. *Misleneto*. Sofiya: Iztok-Zapad.
- Aristotle. 1980. *The Nicomachean Ethics*. Ttrans. David Ross. Oxford: Oxford University Press; цит. в Greco, J. 2010. *Achieving Knowledge: A Virtue-Theoretic Account of Epistemic Normativity*. Cambridge University Press.
- Bloom, P. 2014. The War on Reason. // *Atlantic Magazine*, 2014
- BonJour, L. 1985. *The Structure of Empirical Knowledge*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Brayer, D., Greco, J. 2008. Cognitive Integration and the Ownership of Belief: Response to Bernecker Philosophy. // *Phenomenological Research*, Vol. LXXVI, No. 1, January 2008 International Phenomenological Society, 173–183.
- Greco, J. 1999. Agent Reliabilism. // *Philosophical Perspectives* 13. Epistemology, James Tomberlin (ed.), Atascadero, CA: Ridgeview Press, 273–296.
- Greco, J. 2010. *Achieving Knowledge: A Virtue-Theoretic Account of Epistemic Normativity*. Cambridge University Press.
- Goldman, A. 1994. What Is Justified Belief?. G. S. Pappas (ed.). // *Justification and Knowledge*, Dordrecht: Reidel, 1–25.
- Henderson, G. P. 1970. Habit and Reflection in Morality. // *Dialogue*, Vol. 9 Issue 01 June, 20–34; Published online: 09 June 2010.
- Homiak, M. 2008. ‘Moral Character’, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall Edition), Edward N. Zalta (ed.).
- Kahneman, D. 2011. *Thinking, Fast And Slow*. Macmillan.
- Lehrer, K. 1990. *Theory of Knowledge*, Westview.